

Flere støttetjenester for Open Access-publise

I flere år nå har noen få norske tidsskrift vært utgitt som Open Access-tidsskrifter. Det vil si at de har vært gjort gratis tilgjengelig på internett, i stedet for (ev. i tillegg til) å bli distribuert som papirtidsskrifter. Open Access betyr at man ikke må betale for å få lest innholdet, ofte også at man får en rett til å videredistribuere og viderebruke innholdet – for eksempel å oversette det, la det inngå i trykte kompendier osv. Hvilke rettigheter leseren får, avhenger av hva slags lisens det enkelte tidsskriftet benytter. I NORAs OA-wiki openaccess.no har vi stilt som et minimumskrav for å ta inn tidsskrifter i vår oversikt over Open Access-tidsskrifter, at forfatterne kan egenarkivere sine artikler i sine lokale vitenarkiver.

Per i dag er det 17 norske OA-tidsskrifter i oversikten, innenfor de forskjelligste fagområder – arabiske og islamske studier, barnehageforskning, medisinsk historie, reindrift og så videre.

Dette er tidsskrifter som har tilknytning til et fagmiljø og/eller en institusjon og ikke til en profesjonell forlegger. Noen har en papirutgave, andre er rent elektroniske; noen er gamle tidsskrifter og noen er nye. Felles for de fleste er at de er avhengig av institusjonell støtte og dugnadsinnsats for å kunne utgis, og at de i liten grad har kunnet oppnå vesentlige abonnementsinntekter.

Tidsskriftene har mange ulike datatekniske løsninger, fra «hjemmesnekrede» nettløsninger, til mer profesjonelle systemer beregnet nettopp for nettpublisering. Men gjennomgående har de tekniske løsningene vært basert på enkeltpersoners innsats og kunnskap, og derfor vært svært sårbare – og også ganske ressurskrevende.

Flere initiativer. For å gi OA-tidsskriftene bedre livsvilkår har nå flere institusjoner tatt grep og er i ferd med å etablere, eller har etablert, støttetjenester for Open Access-publisering. Man har etablert dataløsninger som er knyttet opp mot institusjonenes IT-miljøer på en mer profesjonell måte, slik at sårbarheten reduseres og kostnadene går ned, og man tilbyr ulike støttetjenester for redaksjonene.

Universitetet i Bergen har bygget opp BOAP (Bergen Open Access Publishing) ved Universitetsbiblioteket i Bergen, Universitetet i Oslo har bygget opp FRITT i et samarbeid mellom universitetsbiblioteket og IT-avdelingen mens Universitetet i Tromsø har etablert en støtte-tjeneste forankret i universitetsbibliotekets avdeling for IT og utvikling. Ved NTNU arbeider man med å etablere en tilsvarende tjeneste.

En undersøkelse som ble foretatt for noen år siden, viste at det var rundt ett dusin ulike systemer for produksjon og

tilgjengeliggjøring av Open Access-tidsskrifter i bruk. Da NOAP-prosjektet (det Nordbib-finansierte prosjektet «Aiding Scientific Journals Towards Open Access Publishing») foretok en ny gjennomgang for ca. ett år siden, konstaterte man at det bare var ett system igjen som syntes fortsatt å være «i live», Open Journals System (OJS) fra PKP (Public Knowledge Project). Dette er open source-programvare, som altså er gratis tilgjengelig for brukerne. Det er dette systemet alle de norske initiativene benytter seg av. Programvaren for åpne vitenskapelige tidsskrifter inngår i en serie med programvareprodukter fra PKP. PKP har bl.a. også programvare for konferanseadministrasjon (inklusive manuskriptadministrasjon) og det arbeides med programvare for elektronisk monografipublisering.

OJS er en programvare som tar hånd om det administrative arbeidet med mottak av manuskripter og håndtering av fagfellevurdering, bl.a. kan all elektronisk korrespondanse rundt manuskripter tas vare på i systemet. Videre tar systemet hånd om selve publiseringen på nett, og i et format som gjør at innholdet kan høstes etter OAI-PMH-protokollen slik at innholdet lett kan høstes av ulike netjtjenester, og på den måten gjøres bredt tilgjengelig. OJS gjør det også enkelt å benytte seg av

ring etablert i Norge

DOAJs (Directory of Open Access Journals) tjenester som innebærer langtidsbevaring og muligheter for inkludering i ulike bibliotekstjenester internasjonalt.

Hvorfor etablerer man sentrale tjenester på dette området?

En gjennomgående erfaring er at gratis programvare ikke er gratis. Kompetanse rundt vedlikehold, oppgradering og drift av programvaren koster. Det sies at gratis programvare ikke er som gratis øl, men som gratis hundehvalper – det baller fort på seg med hundekurv, veterinær, dressurkurs, fôr, erstatninger og diskusjoner om hvem som skal luften om morgenen ... Det er langt billigere å drifte slik programvare på noen få steder, enn at hvert tidsskrift skal ta ansvar for egen drift. Felles driftsløsninger blir også sikrere, både teknisk og organisatorisk.

Slik programvare krever også en del kompetanse for å brukes og utnyttes. Også denne typen kompetanse er det bedre å bygge opp på noen få steder, enn å bygge opp hos hvert tidsskrift. Tidsskriftene er tross alt bemannet med forskere; de bør kunne konsentrere seg om de faglige perspektivene – det redaksjonelle arbeidet og fagfellevurderingen – og bør få støtte til de tekniske funksjonene.

Det viser seg også at mange tidsskrifter som allerede er Open Access, ikke vet å utnytte sine

konkurransefortrinn, fordi de ikke behersker protokoller og teknikker. Gjennom å benytte seg av de støttetjenestene som nå bygges opp, vil de kunne få hjelp til bedre og mer effektivt å nå ut til sitt publikum.

Hva tilbyr disse støttetjenestene? Tjenestene kan nok variere litt fra sted til sted, men det man alle steder tilbyr er teknisk drift og støtte på bruk og utnytting av systemet. I tillegg vil man bistå med råd om ulike valg et Open Access-tidsskrift bør og må ta, for eksempel hva slags lisenser man kan og bør velge mellom. Tjenestene henvender seg både til eksisterende tidsskrifter som ønsker å vurdere å gå over til Open Access, og til fagmiljøer som ønsker å starte nye tidsskrifter.

Vær oppmerksom på at tjenestene også kan benyttes til utgivelse og distribusjon av skriftserier, rapportserier og lignende, de er ikke begrenset til de rene, klassiske tidsskrifter.

Så langt er det ingen av støttetjenestene som tilbyr mer redaksjonelle tjenester, som for eksempel setting av artikler, korrekturlesing, språkvask osv. Over tid vil nok støttetjenestene, fordi de forholder seg til flere tidsskrifter og har et kontaktnett nasjonalt og internasjonalt, kunne være behjelpelig med å finne tjenesteytere som kan overta en del slike funksjoner mot betaling.

Støttetjenestene har også litt ulike nedslagsfelt: De fleste forholder seg i utgangspunktet til egen institusjon, men dette begrepet kan nok tolkes litt vidt og med god vilje. Det kan også være snakk om ulik prising (om dette er aktuelt overhodet) av tjenestene, alt etter hvor nær institusjonen tidsskriftet står. BOAP ved UiB har fått midler fra NORA for å bygge opp en nasjonal ressurs på området, slik at også tidsskrift utenfor UiB skal kunne få råd hos dem.

En oversikt over nordiske tjenester, herunder de norske, med kontaktinformasjon finnes på http://tinyurl.com/create.php?url=http://www.ub.uit.no/wiki/noap/index.php/Nordic_Journal_Hosting_Possibilities (ev. <http://tinyurl.com/yzs34uo>). Hva må en redaktør gjøre?

Er du involvert i et vitenskapelig tidsskrift, eller vurderer å starte et slikt, bør du ta kontakt med dem som arbeider med Open Access-publisering for å finne ut om ikke OA-publisering i regi av en av de tjenestene som er etablert, kan være et relevant alternativ for ditt tidsskrift. Om du ikke vet hvem du skal spørre, kan du kontakte NORA på e-post jan.e.frantsvag@uit.no, så skal vi sørge for å sette deg i kontakt med en av tjenestene.